

วิเคราะห์ความริษยาที่มีผลต่อชีวิตและสังคมไทย*

AN ANALYTICAL STUDY OF THE IMPACT OF JEALOUSY TOWARD LIVING TOGETHER IN SOCIETY

พระครูนิวตฺตพรชกร ฐิตกุสโล (ก้าน พุ่มสละ)¹, ศิริโรจน์ นามเสนา² และ วรกฤต เกื่อนช้าง³

PhrakruNiwutprachakron Thitakusaro (Kan prumsarha)¹, Sirirote Namsena² and Vorakrit Thuenchang³

¹⁻³มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

¹⁻³Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Sawan Campus, Thailand

Corresponding author E-mail: akepathai2@gmail.com

วันที่รับบทความ : 28 มิถุนายน 2569; วันที่แก้ไขบทความ 14 ตุลาคม 2569; วันที่ตอบรับบทความ : 16 ตุลาคม 2569

Received 28 June 2026; Revised 14 October 2026; Accepted 16 October 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพแนวคิดเรื่องความริษยาในพระพุทธศาสนาเถรวาท 2) ศึกษาความริษยาที่ส่งผลต่อชีวิตและสังคมในสมัยพุทธกาล 3) เสนอแนวทางการบรรเทาและกำจัดความริษยาในสังคมไทย รูปแบบการวิจัยเป็นเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการวิจัยโดยใช้เครื่องมือการสัมภาษณ์เชิงลึก รวม 25 รูป/คน สันทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน 9 รูป/คน ด้วยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า 1. แนวคิดเรื่องความริษยาในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่าพฤติกรรมของคนที่มีความริษยาเกิดจากการนิทาทางวาจาแบ่งออกเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกทางวาจา เรียกว่า วจีกรรมและเจตนาที่อยู่ภายในจิตใจ เรียกว่ามโนกรรม 2. ความริษยาที่

* พระครูนิวตฺตพรชกร ฐิตกุสโล (ก้าน พุ่มสละ), ศิริโรจน์ นามเสนา และ วรกฤต เกื่อนช้าง. (2569). วิเคราะห์ความริษยาที่มีผลต่อชีวิตและสังคมไทย. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 4(5), 126-138.

PhrakruNiwutprachakron Thitakusaro (Kan prumsarha), Sirirote Namsena and Vorakrit Thuenchang. (2026).

An Analytical Study Of The Impact Of Jealousy Toward Living Together In Society.

Journal of Interdisciplinary Social Development, 4(5), 126-138;

DOI: <https://doi.org/10.>

Website: <https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/>

ส่งผลต่อชีวิตและสังคม 1) ทำให้เสียชื่อเสียง เกียรติยศ ของบุคคลและสถาบัน 2) ทำให้เกิดความแตกแยก 3) ทำให้เกิดความขัดแย้ง 4) ทำให้เกิดความสำคัญตน และ 5) ทำให้เกิดความทะนงตนความถือตัวหนทางแห่งความเสื่อม 3. แนวทางการบรรเทาและกำจัดความริษยาในสังคมไทย การแก้ปัญหาการอิจฉาริษยา ในพระพุทธศาสนามีมากมายหลายวิธี แต่จะนำเสนอเพียงบางวิธีเท่านั้น ได้แก่ 1) วิธีเว้นจากอกุศลกรรมบถ 10 ประการ 2) วิธีรักษาศีลให้บริสุทธิ์ 3) วิธีเอาชนะคนพุดมากด้วยคำจริง 4) การถือว่าการนินทาเป็นเรื่องธรรมดา 5) การวางท่าทีต่อคำนินทาให้ถูกต้อง แนวทางทั้ง 5 นี้ถ้าปฏิบัติตามสามารถบรรเทาและกำจัดความริษยาได้

คำสำคัญ: ความริษยา, ชีวิต, วิเคราะห์, สังคม

Abstract

This research article aims to 1) study the concept of jealousy in Theravada Buddhism and 2) study the impact of jealousy on life and society during the time of the Buddha. 3) Propose a way to alleviate and eliminate jealousy in Thai society. The research design is qualitative. The key informants are the key informants used in the research using in-depth interview tools, totaling 25 pictures/persons. Focus group discussion, number of 9 people, by specific selection. The research tools used were interview forms. Data were analyzed using content analysis techniques with context.

The results showed that 1. The concept of jealousy in Theravada Buddhism Refers to the behavior of people who are jealous Formed by verbal gossip is divided into Behavior expressed verbally is called verbal action and intent in the mind called imagination. 2. Jealousy that affects life and society: 1) It causes damage to the reputation and honor of individuals and institutions. 2) It causes divisions 3) It causes conflict 4) It causes self-importance 5) It causes pride and arrogance path of decay. 3. Guidelines for alleviating and eliminating jealousy in Thai society Solving Heartburn Problems There are many ways in Buddhism. But only some methods are presented namely 1) the way to abstain from 10 unwholesome actions 2) the way to keep the precepts pure 3) the way

to overcome the talker with truthful words 4) the way to regard gossip as normal 5) the attitude towards words Gossip correctly These 5 guidelines if followed can alleviate and eliminate jealousy.

Keywords: Jealousy, Life, Analysis, Society

บทนำ

มนุษย์เมื่ออยู่ร่วมกันในสังคมต่างคนต่างคิด ต่างคนต่างแสดงออกถึงพฤติกรรมของตนให้กับบุคคลอื่นเห็นทั้งทางดีและทางร้ายในทางร้ายก่อให้เกิดปัญหามากมายตามมามาอันเนื่องมาจากกิเลสของมนุษย์ที่แสดงออกมาทางกายกรรม วาจากรรมและมโนกรรม ความอิจฉาริษยาเป็นกิเลสตัวหนึ่งที่แสดงออกต่อคนอื่น โดยไม่ยากให้คนอื่นได้ดีกว่าตนเอง ความอิจฉาริษยานั้น เกิดขึ้นเนื่องจากจิตขาดมูทิตา คือ การขาดความชื่นชมยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี เมื่อผู้อื่นมีความสุขก็เกิดความร้อนรนกระวนกระวายใจ เพราะไม่ยากให้เขาเป็น ความอิจฉานั้นเป็นสาเหตุให้สังคมมนุษย์ และหมู่คณะแตกแยกเป็นฝักฝ่าย เนื่องจากมีเรื่องบาดหมางกันแล้วไม่หันหน้าปรึกษาหรือทำความเข้าใจกัน กลับกล่าวนินทากันในแง่ไม่ดี ทำให้เกิดความขุ่นเคืองใจ ความระแวงในทางที่ไม่ดีต่อกัน เป็นการทำลายความสัมพันธ์ระหว่างกันได้อย่างถาวร ทำให้เรื่องเล็กกลายเป็นเรื่องใหญ่ ดังกรณีพระวินัยธรรกับพระธรรมกถึก ภิกษุชาวเมืองโกสัมพี (พระไตรปิฎกมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, เล่มที่ 1 ข้อที่ 42, เล่มที่ 40 ข้อที่ 79) ทะเลาะวิวาทแตกแยกออกเป็นสองฝ่าย ด้วยเรื่องเพียงเล็กน้อย สาเหตุจากการกล่าวโทษกันในที่ลับหลัง ต่างฝ่ายกลับกล่าวโทษให้นิสัยของตนฟัง จนเป็นเหตุให้ภิกษุภิกษุณี อุบาสกอุบาสิกา และพวกอารักขเทวดาตลอดถึงพรหมโลกก็แตกแยกกันเป็นฝักฝ่าย

ขณะเดียวกันคนที่ไม่อิจฉาริษยาผู้อื่น ก็จะทำให้เกิดผลกรรมในด้านที่ดี คือจะเป็นผู้มีศักตามาก มีอำนาจมาก ไปทิศทางใดมีแต่คนกราบไหว้สรรเสริญ มีความสามารถ ทำอะไรก็ย่อมประสบความสำเร็จอยู่เสมอ และได้โดยง่ายโดยไม่ต้องขวนขวายแก่งแย่งชิงดีชิงเด่น และจิตและกายเป็นสุข ดังพระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ใน จูฬกัมมวิภังคสูตร ใจความว่า (พระไตรปิฎกมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, เล่มที่ 1ก ข้อที่ 295 หน้าที่ 353) มาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตามเป็นผู้มีใจไม่ริษยา ย่อมไม่ริษยา ไม่มุ่งร้าย ไม่ผูกใจอิจฉาในลาภสักการะ ความเคารพ ความนับถือ การไหว้ และการบูชาของคนอื่น เขาตายไป จะเข้าถึงสุคติ-โลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พร้อมพร้อม สมทานไว้อย่างนี้ หากตาย

ไปไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมีศกตามาก คุรุมาณพ ปฏิปทาเป็นไปเพื่อมีศกตามากนี้ คือ มีใจไม่ริษยา ย่อมไม่ริษยา ไม่มุ่งร้าย ไม่ผูกใจ อิจฉาในลาภสักการะ ความเคารพ ความนับถือในมุมมองของพระพุทธศาสนาถือว่า อิจฉาเป็น โลกธรรมฝ่ายอนิฏฐารมณ์ คือเป็นอารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าพอใจซึ่งทุกคนไม่มีความ ต้องการให้ใครมานินทาทั้งต่อหน้าและลับหลัง เพราะการอิจฉาหรือการริษยา เป็นการ แสดงออกไม่ต้องการให้ผู้อื่นดีเกินหน้า โดยการแสดงออกนั้น ผู้ถูกอิจฉาอาจรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวว่า ตนถูกผู้อื่นอิจฉาไม่ต้องการเรตติเกินเขา ทำให้ผู้ฟังเข้าใจผิด ดังที่ปรากฏเกิดขึ้นอยู่ในสังคมไทย ปัจจุบัน และเป็นเรื่องยากที่จะหลีกเลี่ยงไม่ให้คนนินทาได้ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “อิจฉา โลกสมิ พุชชหา ความอยากจะได้ยากในโลก “อิจฉาริษยา”ในความหมายว่า “อาการที่ไม่อยาก ให้คนอื่นได้ดี, เห็นเขาได้ดีแล้วตนนิ่งอยู่ไม่ได้” ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ใน จูฬกัมมวิภังคสูตร ความตอนหนึ่งได้กล่าวถึงผลกระทบจากความอิจฉาริษยา ว่า มาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้จะ เป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม ผู้มีใจริษยา ย่อมริษยา ประทุษร้าย ผูกใจอิจฉาในลาภสักการะ ความ เคารพ ความ นับถือ การไหว้ และการบูชาของคนอื่น เพราะกรรมนั้นที่เขาให้บริบูรณ์ยึดมั่นไว้ อย่างนั้น หลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ไปเกิดในอบาย ทุกติวิบาก นรก กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใดๆ เขาก็เป็นผู้มีอำนาจน้อย (พระไตรปิฎกมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, เล่มที่ 14 ข้อที่ 293 หน้าที่ 352)

ผู้ชอบอิจฉาผู้อื่นมักมีความบกพร่องในตัวเอง มีสติปัญญาความสามารถด้อยกว่าผู้อื่น กล่าวหาผู้อื่นจะมีความโดดเด่นกว่าตน พยายามปกปิดความดีและความสามารถของผู้อื่นไว้ หา ความบกพร่อง ความผิดพลาดของเขามาอิจฉา กล่าวร้าย และซ้ำเติมให้เกิดความเสียหาย ส่วน ตนเองนั้นก็พยายามปกปิดความบกพร่อง ความด้อยไร้สมรรถภาพ และความไม่ดีไม่งามของตน แล้วนำจุดเด่น หรือการกระทำที่โดดเด่นเพียงเล็ก ๆ น้อย ๆ ของตนมาโอ้อวดให้คนอื่นฟัง เพื่อให้คนอื่นเข้าใจว่าตนมีบทบาทสำคัญในเรื่องนั้น ๆ ถ้าขาดตนแล้วสิ่งเหล่านี้จะไม่เกิดขึ้น ไม่มีขึ้นต้องการให้ผู้อื่นยกย่องสรรเสริญความสามารถของตน ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า “เพราะ คนนั้นชอบโปรยโทษของผู้อื่นเหมือนคนโปรยเกลบ แต่กลับปกปิดโทษของตนไว้ เหมือนพราน นกปกปิดร่างพรางกายตนไว้ ฉะนั้น” (พระไตรปิฎกมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, เล่มที่ 25 ข้อที่ 252 หน้าที่ 110) อาสวะทั้งหลายย่อมเจริญแก่บุคคลนั้นผู้เพ่งโทษผู้อื่น มีความสำคัญในการเพ่งโทษเป็นนิตย์ บุคคลนั้นเป็นผู้ไกลจากความสิ้นอาสวะ

จากความเบื้องต้นที่นำเสนอ นั้น ความอิจฉา เป็นการทำร้ายความรู้สึกและทำร้ายจิตใจของผู้ถูกกล่าวหาให้เกิดเป็นอนินิฏฐารมณ์ และยังเป็นเหตุแห่งการแบ่งแยกในหมู่คณะนำความพินาศ แยกความสามัคคีหรือภัยพิบัติมาสู่สังคมมนุษย์ ในสังคมปัจจุบันเกิดการนินทาขึ้นในหลายวงการ หลักธรรมที่ควรนำมาใช้แก้ไขความอิจฉาคือ พรหมวิหาร 4 ความหมายของพรหมวิหาร หมายถึงธรรมของพรหมหรือของท่านผู้เป็นใหญ่ พรหมวิหารเป็นหลักธรรมสำหรับทุกคนเป็นหลักธรรมประจำใจที่จะช่วยให้เราดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์ หลักธรรมนี้ได้แก่ เมตตา ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับสุข กรุณา ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ มุทิตา ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี อุเบกขา การรู้จักวางเฉย พรหมวิหาร 4 เป็นธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐธรรมประจำใจอันประเสริฐหลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ (พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551) เมื่อคนเรามี “เมตตา” อีกนัยหนึ่งคือ ความมีไมตรี ความปรารถนาดี ความอยากให้ผู้อื่นมีความสุขและประสบแต่สิ่งที่เป็นคุณประโยชน์” (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2542)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาวิเคราะห์เรื่องการอิจฉา เพราะเป็นประเด็นที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่สร้างปัญหาให้กับสังคมมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ในสมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน โดยศึกษาถึงสาเหตุและขอบข่ายของการนินทาว่า ครอบคลุมถึงประเด็นใดบ้าง และส่งผลกระทบต่อสังคมอย่างไร มีวิธีการแก้ปัญหาความอิจฉาในพระพุทธศาสนาอย่างไร มีรูปแบบและวิธีปฏิบัติตนอย่างไรจะสามารถนำมาประยุกต์เข้าเหตุการณ์ปัจจุบันได้อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพแนวคิดเรื่องความริษยาในพระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาความริษยาที่ส่งผลต่อชีวิตและสังคมในสมัยพุทธกาล
3. เพื่อเสนอแนวทางการบรรเทาและกำจัดความริษยาในสังคมไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบภาคสนาม (Field Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ด้านการสัมภาษณ์เชิงลึกที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็นกลุ่มบุคคลต่างๆ ได้ 3 กลุ่ม ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

จำนวน 25 รูป/คน และสนทนากลุ่มเฉพาะย่อย (Focus Group Discussion) จำนวน 9 รูป/คน โดยมีรายละเอียดและจำนวนดังนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดประชากร และกลุ่มตัวอย่าง / ผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามขั้นตอนการวิจัย ดังนี้ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาวิเคราะห์ความริษยาที่มีผลต่อชีวิตและสังคม 1) มีประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ คณาจารย์ที่เป็นพระสังฆาธิการและคณาจารย์ที่เป็นคฤหัสถ์ในวิทยาเขตนครสวรรค์ จำนวน 3 กลุ่ม ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาหลักคุณธรรมที่แก้ไขความริษยาที่มีผลต่อชีวิตและสังคม มีผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์ (Interview) ได้แก่ คณาจารย์ที่เป็นพระสังฆาธิการและคณาจารย์ที่เป็นคฤหัสถ์ในวิทยาเขตนครสวรรค์ จำนวน 3 กลุ่ม ด้วยการเลือกเจาะจง (Purposive Selection) เพื่อส่งเสริมหลักคุณธรรมที่แก้ไขความริษยาที่มีผลต่อชีวิตและสังคม ขั้นตอนที่ 3 เพื่อนำเสนอแนวทางการแก้ไขความริษยาที่มีผลต่อชีวิตและสังคม มีผู้ให้ข้อมูลหลักได้แก่ คณาจารย์ที่เป็นพระสังฆาธิการและคณาจารย์ที่เป็นคฤหัสถ์ในวิทยาเขตนครสวรรค์ จำนวน 3 กลุ่ม ด้วยการเลือกเจาะจง (Purposive Selection) เพื่อนำเสนอแนวทางการแก้ไขความริษยาที่มีผลต่อชีวิตและสังคม

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Form) การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 1) ศึกษาหลักการและทฤษฎี แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์ความริษยาที่มีผลต่อชีวิตและสังคม” จากเอกสารและผลงานการวิจัยที่เคยมีผู้ดำเนินการวิจัยไว้ 2) กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือการวิจัย 3) ประมวลผลข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย โดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ 4) สร้างเครื่องมือแบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ตามระเบียบวิธีวิจัยให้มีเนื้อหาสาระครอบคลุมกับแนวทางแก้ไขความริษยาที่มีผลต่อชีวิตและสังคม เพื่อเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ 5) ดำเนินการตรวจสอบปรับปรุงเครื่องมือให้สมบูรณ์ แล้วนำเครื่องมือที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบและขอคำแนะนำเพิ่มเติม 6) ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ นำเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงเรียบร้อยแล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน เพื่อพิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา ความเที่ยงตรงทางด้านโครงสร้าง ซึ่งตรวจสอบโดยอาศัยดุลยพินิจของผู้เชี่ยวชาญ ความเที่ยงตรงตามเกณฑ์ที่เกี่ยวข้อง และความถูกต้องสมบูรณ์ของเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ 7) ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ 8) จัดพิมพ์เครื่องมือแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ และนำไปสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญต่อไป 9) สร้างเครื่องมือแบบสนทนา จาก

ผลการวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์เพื่อแสวงหาความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการวิเคราะห์แนวทางแก้ไขความริษยาที่มีผลต่อชีวิตและสังคมปัญหาและข้อเสนอแนะจึงนำเครื่องมือที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบ ขอคำแนะนำเพิ่มเติมและนำไปเก็บข้อมูลการวิจัยต่อไป 10) กำหนดประเด็นแบบสนทนากลุ่มเฉพาะย่อย (Focus Group Discussion) ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ เพื่อประเมินแนวทางการพัฒนาและแสวงหาความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในบางประการรวมทั้งข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางแก้ไขความริษยาที่มีผลต่อชีวิตและสังคมนำเครื่องมือที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบขอคำแนะนำเพิ่มเติมและนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้ใช้ข้อมูลสำคัญ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือ พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ 2) ข้อมูลทุติยภูมิ คือ แนวคิด ทฤษฎี เอกสาร หนังสือ งานวิจัย และข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น วารสารวิชาการ บทความวิชาการ บทความวิจัย ตลอดจนข้อมูลสถิติที่รวบรวมไว้โดย หน่วยงานราชการหรือสถาบันการศึกษาหรือแหล่งข้อมูลซึ่งเป็นที่ยอมรับได้ และ 3) การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Collection) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์ตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

4. การวิเคราะห์ข้อมูลจากบทสัมภาษณ์ วิธีการนำเสนอและรายงานผลการวิจัย ดังนี้ 1) ข้อมูลเชิงเอกสาร แบบวิเคราะห์เอกสาร แบบประเมินก่อน/หลัง และบันทึกของผู้วิจัย ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยนำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์ และดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก และแยกข้อมูลที่มีความหมายสามารถอธิบายเกี่ยวกับแนวทางการศึกษาวิเคราะห์ความริษยาที่มีผลต่อชีวิตและสังคม ออกจากข้อมูลที่ไม่มีความหมาย และไม่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ นำข้อมูลทั้งหมดที่ได้มาจัดหมวดหมู่ ดำเนินการแปลความหมายข้อมูล และเขียนคำอธิบายเกี่ยวกับเงื่อนไข ความสัมพันธ์ บริบท กระบวนการที่ปรากฏจากประสบการณ์ในการศึกษา การวิเคราะห์วาทกรรม และอาศัยแนวคิด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการศึกษาวิเคราะห์ความริษยาที่มีผลต่อชีวิตและสังคม เป็นหลักในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อให้คำอธิบายกับข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มเฉพาะในครั้งนี้ นำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาความ

ผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สภาพแนวคิดเรื่องความริษยาในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาท พบว่า 1) แนวคิดเรื่องความริษยาในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาท กล่าวถึงพฤติกรรมของคนผู้มีความริษยา เกิดจากการนิทาทางวาจาแบ่งออกเป็น พฤติกรรมที่แสดงออกทางวาจา เรียกว่า วาจากรรมและเจตนาที่อยู่ภายในจิตใจ เรียกว่า มโนกรรม ทั้งสองประเภทอธิบายโดยย่อได้ วาจากรรม การนิทาเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกทางวาจา จัดเป็น วาจากรรม แปลว่า กรรมที่ทำด้วยวาจา มุ่งที่เจตนา วาจาที่เป็นกรรมเป็นเจตนาว่าเจตนาเป็นกรรม ดังนั้น วิธีการพูดของผู้ที่ไม่ใช่จริยะทางวาจากล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ มุสาวาทมี 4 อย่าง (1) กล่าวถ้อยคำที่ไม่เป็นจริง เรียกว่าพูดเท็จ (2) กล่าวถ้อยคำที่ส่อเสียด เรียกว่าพูดส่อเสียด (3) กล่าวถ้อยคำหยาบ เรียกว่า พูดคำหยาบ (4) กล่าวถ้อยคำที่พูดเพ้อเจ้อ เหลวไหล เรียกว่าพูดเพ้อเจ้อ 2) มโนกรรม การนิทาจัดเป็นมโนกรรม มุ่งที่เจตนาอันเกิดอยู่ภายในจิตใจ ซึ่งเจตนานี้มีส่วนสำคัญ เพราะเป็นบ่อเกิดของการกระทำทั้งทางกายและทางวาจา การกระทำทางใจหรือมโนทวารนั้น มี 3 อย่าง คือ (1) อภิชฌา ด้วยความโลภ (2) พยาบาท ด้วยจิตคิดร้ายต่อผู้อื่น (3) มิงฉาทิฏฐิ ด้วยจิตที่มีความเห็นผิด

2. ผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ความริษยาที่ส่งผลต่อชีวิตและสังคมในสมัยพุทธกาล พบว่า 1) ทำให้เสียชื่อเสียง เกียรติยศ ของบุคคลและสถาบัน 2) ทำให้เกิดความแตกแยก 3) ทำให้เกิดความขัดแย้ง 4) ทำให้เกิดความสำคัญตน 5) ทำให้เกิดความทะนงตน ความถือตัวหนทางแห่งความเสื่อม ดังนั้นเราจะเห็นกันในสังคมทั่วไปที่เรากล่าวคำยกย่องสรรเสริญบุคคลที่กระทำความดีทำคุณประโยชน์ให้กับสังคมประเทศชาติทุกคนย่อมมีมโนธรรมหรือความไม่ผิดอยู่ในจิตใจมโนธรรมอาจเป็นเพียงสิ่งที่มนุษย์จินตนาการเพื่อจะเป็นข้ออ้างว่าความเห็นทางศีลธรรมของตนถูกเท่านั้นหากลดความทะนงตนได้ความริษยาผู้อื่นย่อมลดลงได้เช่นกัน

3. ผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 แนวทางการบรรเทาและกำจัดความริษยาสู่สังคมไทย พบว่า การแก้ปัญหาการอิจฉาริษยา ในพระพุทธรูปศาสนามีกมายหลายวิธี แต่จะนำเสนอเพียงบางวิธีเท่านั้น ได้แก่ 1) วิธีเว้นจากอกุศลกรรมบถ 10 ประการ 2) วิธีรักษาศีลให้บริสุทธิ์ 3) วิธีเอาชนะคนพูดมากด้วยคำจริง 4) การถือว่าการนิทาเป็นเรื่องธรรมดา 5) การวางท่าทีต่อคำนิทาให้ถูกต้อง แนวทางทั้ง 5 นี้ถ้าปฏิบัติตามสามารถบรรเทาและกำจัดความริษยาได้

อภิปรายผล

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าพฤติกรรมของคนผู้มีความริษยา เกิดจากการนิทาทางวาจาแบ่งออกเป็น พฤติกรรมที่แสดงออกทางวาจา เรียกว่า วจีกรรมและเจตนาที่อยู่ภายในจิตใจ เรียกว่ามโนกรรม ทั้งสองประเภทอธิบายโดยย่อได้ ดังนี้ 1) วจีกรรม การนิทาเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกทางวาจา จัดเป็นวจีกรรม แปลว่า กรรมที่ทำด้วยวาจา มุ่งที่เจตนา วาจาที่เป็นกรรมเป็นเจตนา วาจาเจตนาเป็นกรรม วจีกรรมที่เป็นอนริยโวหาร เป็นการกระทำทางวาจาที่ได้กล่าวสิ่งที่ไม่ได้เห็นว่าได้เห็น กล่าวสิ่งที่ไม่ได้ฟังว่าได้ฟัง กล่าวสิ่งที่ไม่ได้ทราบว่าได้ทราบและกล่าวสิ่งที่ไม่ได้รู้ว่าได้รู้ ดังนั้น วิธีการพูดของผู้ที่ไม่ใช่อริยะทางวาจากล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ มุสาวาท มี 4 อย่าง (1) กล่าวถ้อยคำที่ไม่เป็นจริง เรียกว่าพูดเท็จ (2) กล่าวถ้อยคำที่ส่อเสียด เรียกว่าพูดส่อเสียด (3) กล่าวถ้อยคำหยาบ เรียกว่า พูดคำหยาบ (4) กล่าวถ้อยคำที่พูดเพ้อเจ้อ เหลวไหล เรียกว่า พูดเพ้อเจ้อ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระสมพงษ์ ดิग्ฆมโม ได้เสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องมุสาวาทในพุทธปรัชญาเถรวาท” ผลการวิจัยพบว่า สังคมไทยเป็นสังคมพุทธ คนไทยส่วนใหญ่มากกว่าร้อยละ 90 เป็นพุทธศาสนิกชนระบบจริยธรรมของสังคม มีหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นรากฐาน เมื่อสังคมมีระบบจริยธรรมอย่างไร ก็นำไปประพฤติดุปฏิบัติอย่างนั้น พระพุทธศาสนาต้องการให้ทุกคนในสังคมประกอบด้วยกายสุจริต วจีสจจริต มโนสุจริต และละเว้นจากกายทุจริต วจิตุจริต และมโนทุจริต แต่ปัญหาดังกล่าวก็ยังคงปรากฏอยู่อย่างแพร่หลายในสังคมปัจจุบัน อันเนื่องมาจากความอิจฉาริษยาเป็นหลัก โดยการแสดงออกทางกายกรรม วจีกรรมและมโนกรรม เฉพาะอย่างยิ่งการประกอบวจิตุจริต เป็นปัญหาก่อให้เกิดความสับสนวุ่นวายในสังคมปัจจุบันเป็นอย่างมาก ทำให้แต่ละคนไม่อาจจะเชื่อถือในคำพูด หรือคำมั่นสัญญาและข่าวสารข้อมูลซึ่งกันและกันได้อย่างสนิทใจ (พระสมพงษ์ ดิग्ฆมโม, 2560)

2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ความริษยาที่ส่งผลต่อชีวิตและสังคมในสมัยพุทธกาล 1) ทำให้เสียชื่อเสียง เกียรติยศ ของบุคคลและสถาบัน 2) ทำให้เกิดความแตกแยก 3) ทำให้เกิดความขัดแย้ง 4) ความสำคัญตน 5) ความทะนงตนความถือตัวหนทางแห่งความเสื่อม ทั้ง 5 ประการนี้เป็นต้นเหตุของการทำให้เกิดความริษยาในสมัยพุทธกาลเป็นเหตุให้ทำกรรมต่อเนื่องกันมาสอดคล้องกับงานวิจัยของพระจิรวัดน์ อุตตมเมธี (วุฒิพงศ์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์การศึกษาเพื่อพัฒนาตนตามทัศนะของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาเพื่อพัฒนาตนตามทัศนะของพระพรหมคุณาภรณ์

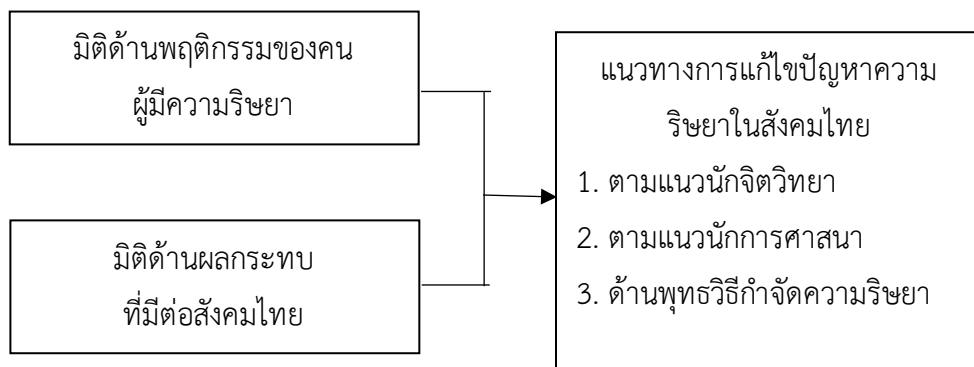
คือ การศึกษาเพื่อพัฒนาชีวิตและสังคม ซึ่งสามารถช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกันได้ เช่น วีรบุรุษและนักปราชญ์ทั้งหลายได้ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ ในการดำรงชีวิตเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ท่าน การใช้การศึกษาเพื่อฝึกฝนพัฒนาตนก็เพื่อความไม่มีทุกข์ และเป็นอิสรภาพทางกาย อิสรภาพทางสังคม อิสรภาพทางจิตใจ และอิสรภาพทางปัญญา ซึ่งเป็นจุดหมายของชีวิต กระบวนการฝึกฝนพัฒนาตน ได้แก่ หลักไตรสิกขา คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขาและอधिปัญญาสิกขา หรือ ศีล สมาธิ และปัญญา ไตรสิกขาได้มีความสำคัญทั้งในฐานะเป็นหลักการเพื่อการดับกิเลส และเป็นรากฐานสำคัญของการกำหนดแบบแผนพฤติกรรมที่ปราศจากความริษยา ซึ่งจะช่วยพัฒนาบุคคลไปตามลำดับจากปุถุชนไปสู่อริยบุคคล (พระจิรวัดน์ อุตตมเมธี (วุฒิพงศ์), 2564)

3. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การแก้ปัญหาการอิจฉาริษยาในพระพุทธศาสนามีมากมายหลายวิธี แต่จะนำเสนอเพียงบางวิธีเท่านั้น ได้แก่ 1) วิธีเว้นจากอกุศลกรรมบถ 10 ประการ 2) วิธีรักษาศีลให้บริสุทธิ์ 3) วิธีเอาชนะคนพุดมากด้วยคำจริง 4) การถือว่าการนิทานเป็นเรื่องธรรมดา 5) การวางท่าทีต่อคำนิทานให้ถูกต้อง แต่ละวิธีมีรายละเอียดดังนี้ 1) เว้นจากอกุศลกรรมบถ 10 ประการ 2) การรักษาศีลให้บริสุทธิ์ 3) เอาชนะคนพุดปดด้วยคำจริง 4) การถือว่าอิจฉาเป็นเรื่องธรรมดาของโลก 5) การวางท่าทีต่อคำอิจฉาให้ถูกต้องสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาไกรวรรณ ชินทตติโย (ปุ่นพันธ์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวិเคราะห์บทบาทของพระเทวทัตที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า พระเทวทัตได้เริ่มผูกอาฆาตในพระโพธิสัตว์ตั้งแต่สมัยที่ท่านเกิดเป็นพ่อค้าชื่อว่าเสรีวะ และในชาติต่อ ๆ มาท่านก็ได้ตามจองเวรอีกเรื่อยมา จนถึงชาติที่พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร ส่วนท่านเกิดเป็นพราหมณ์ชุกและในชาติปัจจุบัน ท่านก็เริ่มจองเวรพระพุทธองค์ตั้งแต่เมื่อท่านถูกความโลภครอบงำ จนถึงขั้นคิดจะปกครองสงฆ์จึงเข้าไปทูลขอกับพระพุทธองค์ แต่ถูกพระองค์ปฏิเสธ จึงได้ผูกอาฆาตแล้วพยายามเพื่อจะปลงพระชนม์หลายครั้งแต่ไม่สำเร็จ กระทั่งเสื่อมจากลาภและสักการะ ก็ได้กราบทูลขอวัตถุ 5 ประการและทำสังฆเภทจนท้ายที่สุดก็ได้รับผลกระทบที่ท่านได้ทำมาคือถูกแผ่นดินสูบตายไปเกิดในเวจิมหานรกสำหรับบุคคลต่าง ๆ ที่พระเทวทัตได้เข้าไปเกี่ยวข้อง หากเป็นบุคคลที่มีปัญญา ผลเสียก็จะไม่เกิดขึ้น มีแต่จะทำให้คุณของท่านผู้นั้นโดดเด่นเพิ่มมากขึ้น แต่หากเป็นบุคคลที่ไร้ปัญญาแล้ว เมื่อไม่สามารถพิจารณาได้ว่าสิ่งไหนถูกต้องเหมาะสม สิ่งไหนไม่ถูกต้องเหมาะสม ผลเสียก็จะเกิดขึ้นตามมาพระเทวทัตถือว่าเป็นแบบอย่างที่ไม่ดี เป็นบุคคลที่อนุชนทั้งหลายไม่พึงประพฤติดิ

ปฏิบัติตาม เพราะถ้าหากใครประพฤติปฏิบัติตามแล้ว ผลที่ได้จะเป็นไปในทางเสื่อมดังมีบุคคล
หลายๆ คนผู้ที่ประพฤติตามพระเทวทัตเป็นตัวอย่าง (พระมหาไกรวรรณ ชินทตฺติโย (ปุ่นขันธ),
2562)

องค์ความรู้ใหม่

จากองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยในแนวทางในการแก้ไขปัญหาความริษยาใน
พระพุทธศาสนาสู่สังคมไทยตามกรอบดังนี้

จากแผนภาพอธิบายได้ว่า 1. มิติด้านพฤติกรรมของคนผู้มีความริษยา เกิดจากการ
นินทาทางวาจาแบ่งออกเป็น พฤติกรรมที่แสดงออกทางวาจา เรียกว่าวจีกรรมและเจตนาที่อยู่
ภายในจิตใจ เรียกว่ามโนกรรม ทั้งสองประเภทอธิบายโดยย่อได้ ดังนี้ วจีกรรม การนินทาเป็น
พฤติกรรมที่แสดงออกทางวาจา จัดเป็นวจีกรรม แปลว่า กรรมที่ทำด้วยวาจามุ่งที่เจตนา วาจา
ที่เป็นกรรมเป็นเจตนา วาจาเจตนาเป็นกรรม เห็นว่าได้เห็น กล่าวสิ่งที่ไม่ได้ฟังว่าได้ฟัง กล่าวสิ่ง
ที่ไม่ได้ทราบว่าได้ทราบและกล่าวสิ่งที่ไม่ได้รู้ว่าได้รู้ มโนกรรม การนินทาจัดเป็นมโนกรรม มุ่งที่
เจตนาอันเกิดอยู่ภายในจิตใจ ซึ่งเจตนานี้มีส่วนสำคัญ เพราะเป็นบ่อเกิดของการกระทำทั้งทาง
กายและทางวาจา ดังพุทธภาษิตว่า “เจตนาหิภิกขเว กัมมัม วทามิ ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเจตนา
ว่าเป็นกรรม” การนินทาทั้งสองประเภททั้งทางวจีกรรม และมโนกรรมย่อมเป็นวาจาใน
ลักษณะที่เป็นโทษไม่ดี ไม่มีใครชอบ เพราะเป็นการนำมาซึ่งความเดือดร้อน เกิดความทุกข์
ความเศร้าโศก 2) มิติด้านผลกระทบที่มีต่อสังคมไทย ได้แก่ ทำให้เสียชื่อเสียง เกียรติยศ ของ
บุคคลและสถาบัน ทำให้เกิดความแตกแยก ทำให้เกิดความขัดแย้ง ความสำคัญตน และความ
ทะนงตนความถือตัวหนทางแห่งความเสื่อม 3) มิติด้านแนวทางการแก้ไขปัญหาความริษยาใน

สังคมไทย 3.1) ตามแนวนักจิตวิทยา มนุษย์ได้พยายามที่จะศึกษาการเกิดพฤติกรรมของมนุษย์ด้วยตนเอง เพื่อประโยชน์ในการที่จะทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปด้วยดีและมีความสุข จึงทำให้เกิดมีความเชื่อหลักการและทฤษฎีต่าง ๆ เกิดขึ้นอย่างมากมาย จากบรรดาผู้รู้และนักการศึกษาทั้งหลายที่พยายามหาหลักเกณฑ์มาเพื่ออธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ 3.2) ตามแนวนักการศาสนา ความริษยานี้กล่าวได้ว่า มีอยู่เป็นสันดานของคนเป็นอันมาก ที่ไม่อยากจะเห็นใครได้ดีมีสุข แต่ตนเองนั้นต้องการได้ดีมีสุข เมื่อคนอื่นได้ดีมีสุขก็ไม่ชอบ คิดทำลายล้างและอาการที่ไม่ชอบนี้ย่อมเกิดจากเหตุต่างๆ ประกอบอยู่ด้วย เช่น เมื่อตนได้ดีมีสุข หากผู้อื่นได้ดีมีสุขมาเทียมเท่าเข้า ก็อาจจะแย่งความได้ดีมีสุขไปจากตน 3.3) ด้านพุทธวิธีกำจัดความริษยา การแก้ปัญหาการอิจฉาริษยา ในพระพุทธศาสนามีมากมายหลายวิธี แต่จะนำเสนอเพียงบางวิธีเท่านั้น ได้แก่ 1) วิธีเว้นจากอกุศลกรรมบถ 10 ประการ 2) วิธีรักษาศีลให้บริสุทธิ์ 3) วิธีเอาชนะคนพุดมากด้วยคำจริง 4) การถือว่าการนิทานเป็นเรื่องธรรมดา 5) การวางท่าทีต่อคำนิทานให้ถูกต้อง แต่ละวิธีมีรายละเอียดดังนี้ 1) เว้นจากอกุศลกรรมบถ 10 ประการ 2) การรักษาศีลให้บริสุทธิ์ 3) เอาชนะคนพุดปดด้วยคำจริง 4) การถือว่าการนิทานเป็นเรื่องธรรมดาของโลก 5) การวางท่าทีต่อคำจริงให้ถูกต้อง

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดเรื่องความริษยาในพระพุทธศาสนาเกรวาทอธิบายว่าความริษยาเป็นกิเลสที่แสดงออกผ่านทั้งการกระทำทางวาจาและทางใจ โดยการแสดงออกทางวาจาจัดเป็นวจีกรรม ซึ่งเกิดจากเจตนาภายในและปรากฏในรูปของมุสาวาท 4 ประการ ได้แก่ การพุดเท็จ การพุดส่อเสียด การพุดคำหยาบ และการพุดเพื่อเจ้า ส่วนการกระทำทางใจจัดเป็นมโนกรรม ซึ่งมีรากฐานจากเจตนาภายในจิตใจ อันเป็นต้นเหตุของการกระทำทั้งทางกายและวาจา ประกอบด้วยอริขณา คือความโลภหรือความอยากได้ของผู้อื่น พยาบาท คือความคิดประทุษร้ายต่อผู้อื่น และมิจฉาทิฎฐิ คือความเห็นผิด อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความริษยาและการนิทาน ผลการศึกษาความริษยาที่ส่งผลต่อชีวิตและสังคมในสมัยพุทธกาลพบว่า ความริษยาก่อให้เกิดผลกระทบในหลายด้านได้แก่ การทำลายชื่อเสียงและเกียรติยศของบุคคลและสถาบัน การสร้างความแตกแยกและความขัดแย้งในสังคม การก่อให้เกิดความสำคัญตน ความทะนงตน และความถือตัว ซึ่งล้วนเป็นหนทางแห่งความเสื่อม ทั้งนี้ หากบุคคลสามารถลดอัตตาและความทะนงตนลงได้ ย่อมช่วยลดความริษยาที่มีต่อผู้อื่นและส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่าง

สงบสุข ส่วนแนวทางการบรรเทาและกำจัดความริษยาสู่สังคมไทยตามหลักพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย การเว้นจากอกุศลกรรมบถ 10 ประการ การรักษาศีลให้บริสุทธิ์ การเอาชนะผู้พุดมากด้วยการพูดความจริง การยอมรับว่าการนินทาเป็นเรื่องธรรมดาของโลก และการวางท่าทีต่อคำนินทาอย่างถูกต้อง ซึ่งหากนำแนวทางทั้ง 5 ประการนี้ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต จะสามารถช่วยบรรเทาและกำจัดความริษยา ส่งเสริมคุณธรรม และสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในสังคมไทยได้อย่างยั่งยืน **ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์** 1) สาเหตุของความริษยาในสมัยพุทธกาลและในสมัยปัจจุบันว่ามีสาเหตุจากอะไรบ้างองค์กรสงฆ์ควรนำไปบรรยายในการประชุมคณะสงฆ์ระดับวัด 2) แนวทางในการบรรเทาและกำจัดความริษยาของคนในสังคมและในองค์กรต่างๆ ที่เกิดความริษยากันขัดแย้งกันหน่วยงานภาครัฐต้องนำไปเผยแพร่ให้กับบุคลากรในทุกหน่วยงาน **ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป** 1) ศึกษาวิเคราะห์ความริษยาในการทำงานของสังคมไทย 2) ศึกษาวิเคราะห์เกณฑ์ชี้วัดการเกิดความริษยาและแนวทางเสริมสร้างการลดความริษยา

เอกสารอ้างอิง

- พระจิรวัดน์ อุตตมเมธี (วุฒิพงศ์). (2564). ศึกษาวิเคราะห์การศึกษาเพื่อพัฒนาตนตามทัศนะของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). วารสารบัณฑิตสาเกตปริทรรศน์, 6 (1), 12 – 24.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2542). พุทธธรรม เล่มที่ 3. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2551). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาไกรวรรณ ชินทตติโย (ปุณฺชนธ์). (2562). การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระเทวทัตที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา. วารสารวิชาการ สถาบันพัฒนาพระวิทยากร, 2(2), 100 – 107.
- พระสมพงษ์ ดิถุขมโม. (2560). “ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องมุสาวาทในพุทธปรัชญาเถรวาท”. วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์, 1 (3), 23- 34.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.